

УДК 811.111'42

О. І. Гридасова,
викладач

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

СПОСОБИ ВЕРБАЛЬНОЇ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ СТЕРЕОТИПНИХ РОЛЕЙ ДРУЖИНИ В АНГЛОМОВНОМУ СІМЕЙНОМУ КОНФЛІКТНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано способи вербальної об'єктивації стереотипних ролей ДРУЖИНИ в англomовному сімейному конфліктному дискурсі. Встановлено та розглянуто традиційні, а також альтернативні ролі, що належать до рольового кластеру ДРУЖИНА, систематизовано способи їх подання, виявлено зв'язок між конкретною роллю та способом її вербалізації.

До актуальних проблем лінгвістики сьогодні належать такі, що пов'язані із дискурсивними практиками – мовленнєвою взаємодією комунікантів у соціальних контекстах.

Намагаючись досягти принципи мисленнєво-комунікативної вербалізованої діяльності соціальних суб'єктів, мовознавці приділяють увагу як аналізу загально-теоретичних проблем дискурсології [1; 2; 3; 4; 5; 6 та ін.], так і дослідженню специфіки конкретних дискурсів. З-поміж останньої групи розвідок наявні такі, що присвячені сімейному [7] і конфліктному [8; 9; 10] англomовному дискурсу.

Об'єктом нашого дослідження виступає англomовний сімейний конфліктний дискурс, а його предметом – специфіка об'єктивації у цій дискурсивній діяльності базових ролей членів родини – ДРУЖИНИ, ЧОЛОВІКА, БАТЬКА / МАТЕРІ, ДИТИНИ. Кожна з цих ролей являє собою кластер, складаючись з декількох, що разом відображають / творять стереотипні уявлення про носія ролі і задані ними рольові очікування [11; 12].

Метою цієї статті є аналіз способів омовлення стереотипних ролей ДРУЖИНИ у конфліктному сімейному спілкуванні носіїв англійської мови.

Аналіз корпусу прикладів англomовного сімейного конфліктного дискурсу дає підстави стверджувати, що до рольового кластеру ДРУЖИНА належить декілька ролей, з-поміж них такі, що відбивають традиційні уявлення про сімейні ролі:

- ДРУЖИНА-ДОМОГОСПОДАРКА;

Ця роль вважається традиційною, адже жінку відвіку називали "берегинєю домашнього вогнища", й сьогодні ця роль є базовою з-поміж фемініних [3]. Цей вираз має два значення: пряме, тобто "та, що стежить за вогнем у вогнищі, готує їжу, відповідає за тепло в житлі", та переносне – "та, що відповідальна за душевне тепло в будинку, за родинний мікроклімат" [13]. "Домашнє вогнище" передбачає особливий затишок в сім'ї, добру атмосферу і тепло людських відносин. Формувати і зберігати цю атмосферу, піклуватися про порядок і чистоту в будинку – щонайперше завдання дружини.

- ВІРНА ДРУЖИНА;

Ця традиційна роль відповідає суперморальній загальнолюдській нормі, адже ще в біблії сказано: "Even so must their wives be grave, not slanderers, sober, faithful in all things" [14] ("Равно и жены [их] должны быть] честны, не клеветницы, трезвы, верны во всем") [15]. Вірність дружини полягає не лише в тому, щоб не зраджувати чоловіку, але й бути йому помічницею у важких ситуаціях, захищати чоловіка від нападок інших, ніколи не зрадити його навіть в малих справах і обставинах, не принижувати авторитет чоловіка перед іншими. Прояв такої вірності укріплює сім'ю і робить чоловіка сильнішим. Дружина-християнка не повинна наслідувати гріховному світу, а присвятити себе Богові, жити завгодно Йому, богобоязливо і в чистоті серця [16].

- ДРУЖИНА-КОХАНКА;

Ця традиційна роль закорінена на тому, що чоловік сприймає жінку як об'єкт бажання чи як сексуального партнера, над яким він хотів би здійснювати повний контроль. Адже одним з головних критеріїв, по якому чоловік оцінює жінку, – це її сексуальність [3].

- ДРУЖИНА-ПОДРУГА;

Ця роль, хоча й достатньо традиційна, відповідає родинним стереотипам сучасності, заснованим на духовній близькості партнерів: гарна дружина розуміє, підтримує, а інколи і допомагає своєму чоловіку, адже члени сім'ї зв'язані не тільки спільністю побуту, а ще й взаємною моральною відповідальністю і взаємодопомогою [17: 663].

Останнім часом до традиційних жіночих ролей додаються також альтернативні, зокрема альтернативна роль ДІЛОВА ЖІНКА – УСПІШНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ [3]. У наш час з кожним днем все більше сучасних жінок мріють про кар'єру в бізнесі, кожна друга бажає стати діловою жінкою. Ця тенденція порушує типові уявлення про соціальну роль жінки зведене до допоміжної, другорядної функції забезпечення соціально-професійних і екзистенціальних потреб чоловіка [3]. У сучасній сім'ї жінка, яка має успішну кар'єру, нерідко робить не менший, а часом і більший внесок у сімейний бюджет, ніж її чоловік, і все частіше можна зустріти родину, де саме дружина виконує традиційну

© Гридасова О. І., 2009

чоловічу функцію і має альтернативну жіночу сімейну роль – ДРУЖИНА-ЗДОБУВАЧКА-ГОДУВАЛЬНИЦЯ.

Стереотипні ролі ДРУЖИНИ в англomовному сімейному конфліктному дискурсі можуть бути об'єктивовані у **прямий** та **непрямий** спосіб.

Пряме позначення відбувається або називанням ролі або за допомогою експлікації ролевих очікувань. Називання перелічених ролей, що входять до кластеру ДРУЖИНА не зареєстроване. Експліцитне позначення ролевих очікувань зафіксоване у вербальній об'єктивації більшості ролей: ДРУЖИНА-ДОМОГОСПОДАРКА, ВІРНА ДРУЖИНА, ДРУЖИНА-КОХАНКА та ДРУЖИНА-ПОДРУГА (тобто в усіх, окрім ДРУЖИНА-ЗДОБУВАЧКА-ГОДУВАЛЬНИЦЯ).

Так у наступній ситуації **прямо** об'єктивована роль ДРУЖИНА-ДОМОГОСПОДАРКА, засобом об'єктивації виступає спонукання до приведення дій адресата-носія у відповідність до ролевих очікувань адресанта. На думку чоловіка, дружина повинна обслуговувати його, подавати йому вечерю незалежно від того о котрій годині і в якому стані він повернувся до дому:

(1) – *Hey! Where's me bloody supper, eh? DID YOU HEAR WHAT I SAID, WOMAN? **Move your arse and get some food on this table.** Before I do summat I might regret.*

– *Leave her alone, Dad. She's not feeling too good.*

– *I don't give a toss. She'll get my food now! Or she'll feel the buckle end of my belt, an' no mistake.*

– *Your dinner was kept warm for hours. It's not Mam's fault if it's spoiled.*

– *It's her place to look after me.*

– *It's all right, lass, go up and see to the children* [18: 53].

У прикладі (2) **прямо** об'єктивується роль ВІРНА ДРУЖИНА. Конфліктна взаємодія відбувається через невідповідність ролевим очікуванням чоловіка щодо його дружини: він підозрює її у шлюбній зраді. При цьому, мовець експліцитно позначає дії адресата, що не відповідають ролевим очікуванням (*intend running off, playing dirty behind my back*) й можливий наслідок цих дій (*How do I know this brat is mine?*):

(2) – *What's going on?*

– *I don't know what you mean.*

– *Summat's been going on. Has there been somebody 'ere?*

– *There's been nobody here, Frank.*

– *You're bloody liar! There's guilt written all over your lying face! Who were it, eh? **Some fancy man you intend running off with? How do I know this brat is mine? You coulda been playing dirty behind my back.*** [18: 55].

У наступній ситуації об'єктивована роль ВІРНА ДРУЖИНА, засобом **прямого** позначення виступає невідповідність ролевим очікуванням – зрада:

(3) – *Tell me was it hard, lying to me all those years?*

– *You know guys are all the same. There can be **fifty betrayals** in a happy marriage so long as they're all his* [19].

Альтернативна роль ДІЛОВА ЖІНКА – УСПІШНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ **прямо** об'єктивована в наступному прикладі. Причиною виникнення конфлікту є не саме прагнення дружини до успішної кар'єри, а невідповідний, на погляд її чоловіка, час для цього, що він експліцитно висловлює:

(4) – *I can't believe you left things get this bowl around here. I can't believe it.*

– ***You didn't pick the perfect moment to have a career.***

– *Ok, I'm not even going to touch that hypocrisy. You told me to go to New York. Mr. "I can handle it. Everything will be ok. Go, Kate."*

– *You are saying you didn't want to go?*

– *No, I want a lot of things. So do you. That's the problem* [20].

У іншому прикладі **прямо** об'єктивується роль ДІЛОВА ЖІНКА – УСПІШНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ. Причому в цьому випадку її об'єктивує сама дружина, вказуючи чоловікові на те, що вона, так само як він, має роботу:

(5) – *And sometimes you stay late at the office, and the kids are with **Consuela until all hours***

– *Well, **I have a job.** too" " So don't give me this "take care of things" crap* [21: 129].

У наступному прикладі **прямо** об'єктивується роль ДРУЖИНА КОХАНКА. Дружина експліцитно позначає свої дії, котрі не відповідають ролевим очікуванням:

(6) – *You know **I'm not sleeping with you** and you want to know why?*

– *There is actually something I'd like to tell you about... Why don't you say what you feel?* [22].

У даній ситуації також наявна роль ДРУЖИНА КОХАНКА, засобом **прямої** об'єктивації виступає висловлене чоловіком спонукання до виконання дружиною подружніх обов'язків:

(7) – *I've missed you, lass. Since you've been gone, there's been nobody to keep me warm of a night.*

– *Give over, Frank. Somebody's bound to see!*

– *Let the buggers see. They're only jealous 'cos I've got my hand on your arse instead o' theirs. See that? It's desperate I am. Oh Amy, I want you that badly. If I close the curtains, they'll not know what we're up to, will they, eh?*

– *No, Frank!*

– *What d'yer mean "No, Frank"! **You're my wife an' you'll do as you're bloody well told!*** [18: 137].

Наступний приклад демонструє роль ДРУЖИНА-ПОДРУГА, об'єктивовану у *прямий* спосіб. Дружина, на думку, її чоловіка, недостатньо уважна до нього, тобто її дії не відповідають його рольовим очікуванням:

(8) – *Whatever your plan is, it's not going to work, because **you constantly underestimate me.***

– *Oh do I?*

– *You have no idea what I am capable of* [19].

Непряме позначення, у свою чергу, відбувається називанням анатомічної ролі, або імплікацією рольових очікувань, причому обидва варіанти зафіксовані у корпусі нашої вибірки.

Так, роль ВІРНА ДРУЖИНА реалізується у наступному прикладі, де застосовано *непрямий* засіб об'єктивації, виражений через називання антонімічної ролі – ШЛЬОНДРА:

(9) – ***You are a whore**, just like everyone says.*

– *Don't ever talk to me like that!* [23].

Цей варіант *непрямого* позначення зареєстрований лише для ролі ВІРНА ДРУЖИНА.

Другий варіант *непрямого* позначення натомість зафіксований лише для ролі ДРУЖИНА-ПОДРУГА, що ілюструють наступні приклади.

У прикладі (10) стверджуючи, що йому і дружині немає про що говорити, чоловік тим самим констатує втрату духовного зв'язку між ними:

(10) – *Matt ... would you hate having dinner with me tonight? I don't want anything from you. I just want to bury the hatchet.*

– *It's a nice thought. But I don't think dinner is a good idea. There is no point. Let sleeping dogs lie. **We don't really have anything to say to each other*** [24: 259];

Теж саме має місце і в наступних двох ситуаціях:

(11) – *What do you want John?*

– *We have to talk.*

– *About what?*

– *Us.*

– *There's no such thing.*

– *You're still Mrs. Smith.*

– *So are a lot of girls.*

– ***So there's nothing between us?***

– *Just a table* [19].

(12) – *What do you want?*

– *I want to know what's going on.*

– *Right.*

– *You're obviously upset. If there's something you want to talk about ...*

– ***Talk? Who, us? Oh, you mean to each other?*** [25].

У прикладах (13) та (14) чоловік характеризує поведінку дружини як таку, що не відповідає рольовим очікуванням: замість підтримки й допомоги вона дошкуляє й створює проблеми:

(13) – *What happened to you? What happened to that fun girl with the pith helmet?*

– *You don't think I ask myself that every day? You beat her out of me! There's no room here for her! You think it's all fun and games.*

– *So it's my fault **you hang on to every little thing!** It's my fault you **can't let go of anything!** It's my fault **you turned into your mother?! Fuck you!** I still think that there's a chance--*

– *Ben, you love who we were. You couldn't possibly love what we've become.*

– *I think I spotted us at dinner tonight.*

– *We can't stay together just because we get a glimpse of "us" every once in a while. It was less than 15 minutes ago. All we proved is, if we're apart for weeks at a time we might get through a dinner. That's not a marriage. It's over* [26].

(14) – ***You are so unforgiving.** You are. And **you are playing the same shit with me.** That's the horrible way to be! Horrible. **You are bitter.** Ruth. You can point your finger at me all you want, but you better take a good look at yourself first.*

– *I just wanted to talk about what happened, Matt.*

– *You expect me just to open to you? Embrace you? **You scare me. How can I talk to you? I can't even look at you.*** [25].

Підсумовуючи викладене доходимо висновку, що у прямому / непрямому позначенні ролей їхне

називання не є типовим, а у позначенні рольових очікувань прямий спосіб властивий ролям ДРУЖИНА-ДОМОГОСПОДАРКА, ВІРНА ДРУЖИНА, ДРУЖИНА-КОХАНКА, ДРУЖИНА-ПОДРУГА та ДІЛОВА ЖІНКА – УСПІШНИЙ ПРОФЕСІОНАЛ, непрямий – ВІРНА ДРУЖИНА та ДРУЖИНА-ПОДРУГА.

Перспективою роботи є аналогічний аналіз рольових кластерів ЧОЛОВІК, БАТЬКО / МАТИ, ДИТИНА.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Современные теории дискурса: мультидисциплинарный анализ (Серия "Дискурсология") – Екатеринбург: Издательский Дом "Дискурс-Пи", 2006. – 177 с.
2. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під загальн. ред. Шевченко І. С.: Кол. монографія. – Харків: Константа, 2005. – 356 с.
3. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
4. Белова А. Д. Поняття "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці // Іноземна філологія. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. – Вип. 32. – С. 11-14.
5. Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвограматичні засади дискурсології // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2002. – Вип. 32-33. – С. 79-84.
6. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ. – К., 2008. – 32 с.
7. Бігарі А. А. Дискурс сучасної англomовної сім'ї: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 21 с.
8. Фадєєва О. В. Стратегії й тактики конфліктного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2000. – 18 с.
9. Фролова І. Є. Психологічні ролі комунікантів у конфліктному дискурсі // Всеукр. наук. форум "Сучасна англістика: стереотипність та творчість", 16.05.2006. – Харків: Торсінг Плюс, 2006. – С. 191-193.
10. Третьякова В. С. Конфликт как феномен языка и речи // Известия УрГУ. – 2003. – № 27. – С. 8-16.
11. Прохоров Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в межкультурной коммуникации // Функциональные исследования. Сб. статей по лингвистике. Вип. 4. – М., 1997. – С. 5-21.
12. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: ИТДКГ "Гнозис", 2002. – 284 с.
13. <http://www.arraid.org/1/rus/index.html>
14. http://www.fourmilab.ch/etexts/www/Bible/1_Timothy.html
15. Книга 1-е Тимофею > Глава 3 > Стих 11
16. http://www.cxbe.by/obrazovanie/rasshirenoe_verouchenie/semya_rol_zheny_i_materi
17. Энциклопедический социологический словарь. Общ. ред. Осипова Г. В. М.: ИСПИ РАН, 1995. – С. 663-665.
18. Cox J. Looking back. – Polmont, Stirlingshire: Palimpsest Book Production Limited, 2000. – 436 p.
19. Mr. and Mrs. Smith. - http://www.awesomefilm.com/script/mr_and_mrs_smith.pdf
20. "Cheaper by the dozen", 2003 20th Century Fox – DVD film.
21. Crichton M. Disclosure. – N. Y. Ballantine Books, 1993. – 497 p.
22. Revolutionary road – <http://www.imsdb.com/Movie%20Scripts/Revolutionary%20Road%20Script.html>
23. "North Country", 2006 Warner Brothers – DVD film.
24. Steel D. Safe Harbour. – The Random House Group Ltd, 2003. p. – 322
25. "In the bedroom". – http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/i/in-the-bedroom-script-transcript.html
26. "The story of us". – <http://subscene.com/english/the-story-of-us/subtitle-192788.aspx>

Матеріал надійшов до редакції 05.03. 2009 р.

Гридасова Е. И. Способы вербальной объективации стереотипных ролей ЖЕНЫ в англоязычном семейном конфликтном дискурсе.

Статья посвящена анализу способов вербальной объективации стереотипных ролей ЖЕНЫ в англоязычном семейном конфликтном дискурсе. Установлен перечень традиционных и альтернативных ролей, систематизированы способы их представления, выявлена связь конкретной роли и способа ее вербализации.

Grydasova O. I. The Modes of Verbalizing the Stereotype Roles of WIFE in English Family Conflict Discourse.

The article deals with the analysis of verbalizing the stereotype roles of WIFE in English family conflict discourse. The study presents the set of traditional and alternative roles, gives a systematic description of their presentation and reveals the interconnections between a certain role and the mode of its verbal representation.